

The Praetorianistic Behavioral Forms of Religious Education Teachers: İzmir Sample

Ali Baltacı

Muş Alparslan University Faculty of Islamic Sciences, Muş, Turkey

Abstract:

Praetorianism is a political and psychological system where the military takes an active role in political decisions openly or covertly. Also praetorianism is the interference of a state or an individual with another person, against their will, and defended or motivated by a claim that the person interfered with will be better off or protected from harm. It involves limitation on the freedom or autonomy of some agent and it does so for a class of reasons. Behavior of Praetorianism consists of subdimensions of limitation, direction and interest. Praetorian behavior is very common in schools. The purpose of this study is to determine the levels of praetorianistic behaviors that religious teachers show in schools. In the study, a causal-comparative pattern was used as a descriptive survey pattern. The data of the study were obtained from 393 religious education teachers working in the 30 districts of İzmir by using the 'religious teacher praetorianism scale'. The data were analyzed by using descriptive statistical methods. According to the results of the study, there are three sub-dimensions of praetorianist behavior of religious education teachers: limiting, directing and interest. The praetorianistic behaviors of teachers of religious education have changed significantly in all three sub-dimensions. Religious education teachers exhibit the most restrictive praetorianist behavior; their praetorian behavior changes significantly with respect to gender, professional tenure and sector. Female teachers are more restrictive and directive than male teachers; male teachers show interest praetorianist behavior. Teachers working in public schools are more restrictive and directive praetorianist behaviors than teachers in private schools. Teachers are increasingly showing praetorianism as their professional tenure increases. It is important that the study is the first study to determine the praetorianistic behavior of teachers.

Keywords: Praetorianism, Praetorianistic Behaviour Forms, Teacher, Religious Education, Religious Education Teacher

Inönü University
Journal of the Faculty of Education
Vol 19, No 3, 2018
pp. 434-451
DOI: 10.17679/inuefd.419688

Received : 30.04.2018
Accepted : 25.09.2018

Suggested Citation

Baltacı, A. (2018). The Praetorianistic Behavioral Forms of Religious Education Teachers: İzmir Sample, *Inonu University Journal of the Faculty of Education*, 19(3), 434-451. DOI: 10.17679/inuefd.419688

EXTENDED ABSTRACT

Introduction

Historically, the communication and interaction of people with each other have become an important subject of investigation. Praetorianism is a political system where the military takes an active role in political decisions openly or covertly. Also praetorianism is the interference of a state or an individual with another person, against their will, and defended or motivated by a claim that the person interfered with will be better off or protected from harm. It involves limitation on the freedom or autonomy of some agent and it does so for a class of reasons. Praetorianism behavior generally involves competing claims between individual liberty and authoritative social control. Questions concerning praetorianism also may include both the claims of illiberalism, individual rights and social protections and the legal and socially legitimated means of satisfying those claims. The discursive use of the term *praetorianism* is almost exclusively negative, employed to diminish specific policies or practices by presenting them in opposition to individual freedom. Relying on its autonomous status, the organizations represent praetorian characteristics, a concept that is used to denote the self-assuming function of the military to control civilian authority. Leaders became praetorian behaviour form when they threaten or use force in order to enter or dominate the social or organizational arena. There are certain conditions for a social system to have praetorian characteristics. These include the ineffectiveness of the civilian government, the lack of legitimacy of the civilian regime, the decay of the political or social system, the tendency of the military to intervene in the political or social process especially when the regimes or governments are weak and unstable.

Praetorianism essentially adopts the basic guardian relationship in social life. In addition, praetorianism focuses on the benefits and interests of the organization's employees and managers. Praetorianism is derived from the Latin word 'praetorea' which means 'guardian'. The concept of praetorianism includes the purpose of benefiting others and it is also a complex form of behavior because it contains various means of domination such as self-interest and pressure, coercion. Praetorianism has a form of negative behavior that can prevent them from free and critical thinking, yet has a form of positive behavior that protects and keeps people. Praetorianism has a narcissistic personality that is self-confident and does not accept mistakes. Moreover, praetorianistic attitudes may not be as innocent as they always seem. Praetorianists are in jealous, self-interested, oppressive, compelling, intolerant, belligerent, populist approaches. However, Praetorianists also have benevolent, communicative, reliable, and calm behavior. Praetorianism consists of sub-dimensions of limitation or restriction, direction and interest.

Praetorianistic behavioral characteristics, which are part of the personality, are not predestined behaviors of teachers, and very few of these behaviors are acquired through social learning. It is known that teachers have exhibited praetorianistic behaviors against their students starting from the first stages of education. Especially in the first childhood, pre-school teachers can act as a full parent against the students. Religious education teachers can exhibit widespread praetorianistic behavior forms on children. In middle school, children spend more time with their friends than their parents. The increase in the level of socialization brings with its autonomy. In this period children become more individualized and reject praetorianistic behaviors. Secondary school teachers support this autonomy of children by exhibiting less praetorianistic features. In high school, children now learn to make decisions and make choices freely within society, like an adult. However, especially in the vocational high school, there is a praetorianistic teacher behavior arising from master-apprentice relations. Religious education teachers who are in praetorianistic behavior can see excessive self-confidence, the indifference of others, aggression in the face of criticism, jealousy, use of destructive language and repressive behavior. Praetorianist teachers who see their students as if they are their own children want them to be unconditionally connected and do not support independent personality development in their students.

Purpose

The studies in the literature usually include teachers and administrators working in public schools; It can be determined that most of the work is done in primary schools (primary and secondary schools). There are no studies in the literature that focus on teachers or religious education teachers' praetorianistic behaviors. This emphasizes the pioneering character of this work and identifies an important gap in the literature. This study focuses on the exhibit of praetorianistic behaviors in religious education teachers. The study included not only public institutions but also teachers' opinions in private institutions. A different dimension of the concept of praetorianism was studied and tested on an experimental basis. This study was carried out to fill

the gap in the literature and investigate the levels of teachers showing praetorianistic behaviors. The measurable objectives of the research are shown below:

1. To determine to what extent religious education teachers perform limitation, direction and interest dimensions of praetorianism.
2. To determine whether interest, direction and limitation levels of teachers differ according to gender, professional tenure, and sector.

Method

A causal-comparative design was used as a descriptive survey in the study. In this scope, the religious education teacher praetorianism scale was administered to determine the teachers' levels of dimensions of praetorianism. In addition, a comparison was made between praetorianism levels of teachers according to various demographic characteristics. The population of the study consisted of 1817 religious education teachers working in the 30 districts of the province of Izmir. The sample size was determined as 393 participants from the theoretical tables. The "religious education teacher praetorianism scale" used in the study was developed by the researchers by drawing from the literature on praetorianism. The scale was found that the 28 items were loaded on 3 factors and these factors explain 72,56% of the total variance. The overall Cronbach alpha coefficient for all items is .85. The response format was standardized using the five-point Likert scale ranging from (1) "Never" to (5) "Always". In the analysis of data gathered via scale, descriptive statistics such as arithmetic mean and standard deviation were used to determine to find levels of display praetorianistic behaviors of teachers. Significance testing was performed at a two-tailed α -level of 0.05.

Findings

The most common form of praetorianistic behavior that participants exhibit is limitation or restriction ($\bar{X}=4.31$). It is followed by the direction ($\bar{X}=4.19$) and the interest ($\bar{X}=4.01$), respectively. There is a high positive correlation between the subscales of praetorianism. The highest level of correlation is observed between limitation and direction ($r_s=.76$). Participants were found to exhibit stiff and strong praetorianistic behavior in all sub-dimensions of praetorianism ($\bar{X}>4.00$). It is seen that there is a significant difference in all sub-dimensions of praetorianism according to gender. In limitation and direction sub-dimensions of praetorianism, female teachers exhibit more praetorianistic behaviors than male teachers. Professional tenure is a predictor of teacher praetorianism. In limitation and direction dimensions of praetorianism, it is seen that the public working teachers are more praetorianistic than the private school teachers.

Discussion & Conclusion

Praetorianist religious education teachers recognize students in school as inadequate, intervene in students' decisions and experiences, and restrict their rights and freedoms. Such behavior shows that praetorianist teachers are very much in school and that praetorianism is a widespread teacher behavior. The teacher can make decisions on behalf of the student and find support by the parents as guardians of the students. Additionally, it has been determined that teachers exhibit stiff and strong praetorianistic behaviors in all sub-dimensions of praetorianism. Based on the results of the study, it can be determined that teachers working in the public sector and women religious education teachers show solid and hard praetorianism behaviors. Teachers, therefore, prefer interventions and limitations that directly violate the freedom of the students. In addition, the above-mentioned professional tenure and gender teachers exhibit strong praetorianistic behavior. A strong praetorianist teacher interposes with the intention of benefiting them, ignoring the risky choices and actions the student has made entirely consciously or voluntarily. In strong praetorianism in which the free and voluntary preferences of the students are not taken into account, the teacher refuses to accept the autonomous and voluntary preferences of the students to protect and care for them.

In the literature, it can be said that there is not yet sufficient quantitative and qualitative study about the patterns of praetorianistic behavior exhibited by the teacher, the school principal, and other employees. For this reason, the type of praetorianistic behavior that teachers and school principals exhibit on a frequent basis may turn out to be an important area of theoretical discussion for future studies. In the same way, it is seen that there are not enough studies in the related literature about whether the demographic and organizational factors have an effect on the praetorianist behavior patterns of teachers and school principals. Therefore, individual and organizational demographic variables such as gender, professional tenure and public-private school discrimination were included in the study. Plus, there is also a need for studies that are devoted to the theoretical foundations of praetorianism. The examination of different organizational

behavioral patterns such as organizational culture, organizational socialization, mobbing, and burnout may investigate as a blank space for later studies.

Finally, it was determined that the praetorianistic behaviors of the teachers at the highest frequency, the limitation and the praetorianistic behavior at the lowest frequency were the interest. Similar to discussions in the literature, gender, sector, and professional tenure were found to have an impact on praetorianism in this study. While these results reveal the praetorianistic behavior level of religious education teachers in the school context, but also the existence of new research opportunities that these behaviors test within different models. The study is limited to the opinions of the religious education teachers who are in charge of the public and private schools in İzmir province related districts, regarding the teacher praetorianism scale. Social, legal and economic changes and unforeseen circumstances in the education system may change the views on the causes of praetorianism and may invalidate the update of the study. For this reason, it can be considered important that the study is tested with longitudinal investigations in different years.

Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenlerinin Praetoryanist Davranış Biçimleri: İzmir Örnekleme

Ali Baltacı

Muş Alparslan Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi, Muş, Türkiye

Öz

Praetoryanizm, askeri veya sivil otoritelerin siyasi ve sosyal kararlarda açık veya gizli olarak aktif bir rol aldığı vesayete dayalı bir siyasi psikolojik sistemdir. Aynı zamanda praetoryanizm, devlet veya bireyin diğer bireyleri korumak amacıyla onlar adına kararlar alması veya eylemde bulunmasıdır. Praetoryanizm davranışı, sınırlandırma, yönlendirme ile çıkarıcılık alt boyutlarından oluşmaktadır. Okullarda praetoryanist davranışlar oldukça sık görülmektedir. Bu çalışmanın amacı, din kültürü ve ahlak bilgisi (DKAB) öğretmenlerinin okullarda gösterdikleri praetoryanist davranış biçimlerinin düzeylerinin belirlenmesidir. Araştırmada betimsel tarama deseni olarak nedensel karşılaştırmalı desen kullanılmıştır. Çalışmanın verileri, DKAB öğretmenleri praetoryanist davranış ölçeği kullanılarak İzmir ilinin 30 ilçesinde görev yapan 393 öğretmeninden elde edilmiştir. Veriler, betimsel istatistik yöntemleri kullanılarak analiz edilmiştir. Çalışma sonuçlarına göre, öğretmenlerin praetoryanist davranışları sınırlayıcılık, yönlendiricilik ve çıkarıcılık olarak belirlenen üç alt boyuta sahiptir. DKAB öğretmenlerinin praetoryanist davranışları her üç alt boyutta da anlamlı bir şekilde değişmektedir. DKAB öğretmenleri en çok sınırlayıcı praetoryanist davranışları sergilemekte; praetoryanist davranışları, cinsiyet, kıdem ve eğitim koluyla anlamlı bir şekilde değişmektedir. Kadın öğretmenler, erkek öğretmenlere göre daha fazla sınırlayıcı ve yönlendirici; erkek öğretmenlerse çıkarıcı praetoryanist davranış göstermektedirler. Devlet okullarında çalışan öğretmenler, özel okullardaki öğretmenlere göre daha fazla sınırlayıcı ve yönlendirici praetoryanist davranışlar sergilemektedirler. Öğretmenlerin mesleki kıdemi arttıkça praetoryanist davranış göstermeleri de artmaktadır. Çalışma alanyazında öğretmenlerin praetoryanist davranışlarını belirleyen ilk çalışma olması açısından önemlidir.

Anahtar Kelimeler: Praetoryanizm, Praetoryanist Davranış Biçimi, Öğretmen, Din Eğitimi, Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmeni.

Inönü Üniversitesi
Eğitim Fakültesi Dergisi
Cilt 19, Sayı 3, 2018
ss. 434-451
DOI: 10.17679/inuefd.419688

Gönderim Tarihi : 30.04.2018
Kabul Tarihi : 25.09.2018

Önerilen Atf

Baltacı, A. (2018). Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenlerinin Praetoryanist Davranış Biçimleri: İzmir Örnekleme Makalenizin başlığı. *Inönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 19(3), 434-451. DOI: 10.17679/inuefd.419688

GİRİŞ

Örgütlerin hızla değiştiği ve farklılaştığı günümüzde, örgütün hizmet sunduğu insanlara karşı yaklaşımı tartışma konusudur. İnsan ilişkilerinin teknolojik evrimle daha da dinamikleştiği son yıllarda bireyselleştirilmiş öğrenim yöntemleri ve daha öznel öğrenci figürü belirmiştir. Çağın değişen öğrenme ihtiyaçlarını karşılamak için öğretmenlerin sahip olması gereken niteliklerin de farklılaştığı görülmektedir. Praetoryanizm de bu nitelik anlayışlarından biri olarak ön plana çıkmaktadır.

Bireylerin örgüt içindeki ve dışındaki olası fırsat ve sorunlara karşı tepkisel kalmak yerine praetoryanist davranışlar sergilemeleri, örgütsel etkililiğin önemli belirleyicilerinden biri haline gelmektedir. Özünde muhafız ve korunan kişi arasındaki güçlü koruma ve kollama durumunu ifade eden praetoryanizm: örgüt çalışanları ve yöneticiler arasındaki yarar ve çıkar gözetimi ile tahakküm ve koşulsuz teslimiyet gibi kavramlara odaklanmaktadır. Alanyazında daha önceden ele alınmamış yeni bir konuyu ele alan bu çalışma, praetoryanizm kavramı ve eğitim örgütlerinde öğretmenlerin praetoryanist davranışları sergileme düzeylerini belirlemek amacıyla gerçekleştirilmiştir. İlerleyen bölümlerde praetoryanizm kavramı ele alınacaktır.

Praetoryanizm kavramı

Tarihsel olarak insanların birbirleriyle iletişimi ve etkileşimi önemli bir inceleme konusu olmuştur. Devlet ve birey arasındaki yapısal ayrışma derinleştikçe devletin birey üzerindeki etkisinin arttığını savunan illiberal görüş, antidemokratik uygulamaları meşru kılacak bir gerçekliğe bürünmeye başlamıştır. Özellikle son dönemlerde artan aşırı koruyucu politikalar etkisiyle insanlık, geçmişte deneyimlediği bir sosyal gerçekliği yeniden yaşamaya başlamıştır. Praetoryanizm, askeri veya sivil otoritelerin, siyasi ve sosyal kararlarda açık veya gizli olarak aktif bir rol aldığı vesayete dayalı bir siyasi sistemdir. En temel ifadeyle askeri veya sivil otoritelerin illegal yollarla yönetime el koyma durumu olan praetoryanizm, devlet veya bireyin diğer bireyleri korumak ve kollamak amacıyla onlar adına kararlar alması veya eylemde bulunmasıdır. Praetoryanizmde eylemde bulunan ve iktidarı ele geçiren güç, yönetilenlerin salt iyiliğini düşünmekte ve onları koruma güdüsüyle hareket etmektedir (Bowman, 2010). Latince "muhafız, lejyoner vb.", Arapça "rakib, murakib" anlamlara gelen praetoryan kelimesi, Roma İmparatorluğu döneminde, imparatoru korumakla görevli özel eğitilmiş muhafızlara verilen isimdir. Muhafızlar, imparatoru korurken, aynı zamanda ona yaşamsal konularda koşulsuz bir destek ve danışmanlık hizmeti de sunmaktadırlar. Praetoryanizm kavramı, zamanla dönüşüme uğramış askeri vesayet, devlet organlarını açık veya gizli bir şekilde kontrol altına alması anlamında kullanılmıştır. Asker veya sivil bir grubun devlet yönetimini antidemokratik bir biçimde ele geçirmesi veya illiberal demokrasi aygıtı olarak da adlandırılan praetoryanizm, devletin veya bir grubun, vatandaşları korumak ve onlara yardım sağlamak rolünü üstlendiği 'toplumsal refah' düşüncesinin bir sonucu olarak, Roma İmparatorluğu döneminde ortaya çıkmıştır. Esasında Toplumsal refahın sağlanması için devlet, vatandaşlarının yaşam alanlarına müdahale ederek onları sınırlarken, bir yandan da onların yaşamlarını devam ettirmelerine imkân sağlamaktadır (Ben-Eliezer, 1997).

Kişinin başka bir kişiye veya gruba kendi otoritesinden aldığı güçle müdahale etmesi ve müdahale ettiklerine karşı belirli sınırlamalar getirmesi oldukça bilinen bir psiko-sosyal etkileşimdir. Praetoryanizm, kişinin rızasını aramadan, her durumda o kişiyi korumayı ve kollamayı da içerir. Bu etkiler, belirli bir yarar durumu barındırsa da birey ya da grubun özgürlüklerine müdahale etme, onların özgür seçimlerini sınırlama, onları belli kalıp davranış ve eylemlere zorlama ile yönlendirme veya özerkliklerini ihlal etmenin meşrulaştırılmasına da sebep olabilir (Anderson, 2014). Praetoryanizm davranışını sergileyen veya böylesi eğilimler gösteren kişi *praetoryanist* (koruyucu) olarak adlandırılmaktadır. Başkalarının sorumluluğunu zorla üstlenme ve onları korunmaya muhtaçmış gibi aciz görme praetoryanist kişinin genel özelliğidir. Genellikle müdahaleci ve kısıtlayıcı olan praetoryanist, 'sen bu işi beceremezsin', 'zorlamadan sana bir işi yaptırmak zordur' veya 'ben senin koruyucu meleğimin' anlayışı içerisindedir (Archer, 1990: 101). Kişinin başka bir kişi ya da grubun özgürlüğünü sınırlandırması ve genellikle onları engellemesi illiberal demokrasilerde sıklıkla gözlenmektedir. Praetoryanistin baskıcı, zorlayıcı ve sınırlayıcı eylem ve davranışlarının görece doğru olduğuna ve onun bu şekilde davranmasının herkes için en iyisi olacağına dair yaygın inanç, yine totaliter bir paradigmanın varlığını belirlemektedir. Praetoryanistin, etkilediği kişi ve grupları, sürekli eleştirmesi, onların yeteneklerini sorgulaması veya içinde olduğu durumdan şikâyetçi olması da praetoryanizm kavramı içerisinde yer almaktadır (Cunliffe, 2014).

Praetoryanizmin dayanağını, 'kişilerin veya grubun zarar görmemesi veya yararlarının artırılması niyetiyle onlar adına kurallar oluşturmak, kararlar almak ve çeşitli kısıtlamalar belirlemek' olarak ifade edilen militarist ön kabuller ve illiberal varsayımlar oluşturmaktadır. Bunun yanında, kişinin veya grubun kendi özerkliğine müdahil olan, böylesi koruyucu ve sınırlayıcı eylemlere karşı çıkması durumunda, praetoryanizmin geçerliliği

de sorgulanmaktadır (Decalo, 1975: 281). Praetoryanizm, bir kez ortaya çıktığında artık somut bir tahakküm oluşmuş demektir ve sosyal bir kabul olmadıkça praetoryan uygulamalar süreklilik kazanacaktır (Peri, 2017). Hayatın her alanında praetoryanist eylem ve davranış kalıplarıyla sıklıkla karşılaşmaktadır. Bununla birlikte praetoryanizm, uygulamalı etiğin önemli bir çalışma konusudur. Tahakküm ve iktidarın oluşumu, bireysel özerklik ve bireylerin özgürlüklerinin sınırları, başkalarının kişilik haklarına saygı gösterilmesi, kişilerin ve kamunun yararı, kişinin özgür seçim yapabilmesi, kişisel veya örgütsel meşruiyet kazanımı, itibar yönetimi gibi tartışmalı konuları içeren praetoryanizm kavramı, örgütlerde önemli bir gerilim kaynağı olarak belirmektedir (Donapoulos ve Zirker, 2002).

Praetoryanist kişilik özelliklerini belirlemek için yazında çok sayıda tartışma yapılmıştır. Bu tartışmalarda praetoryanistlerin daha çok olumsuz kişilik özellikleri üzerinde durulmuştur. Alanyazında praetoryanistler için belirlenmiş davranış kalıpları olmasa da praetoryanist davranışları belirleme noktasında belirgin bir birikim sağlanmıştır. Praetoryanizm, kişileri koruyan ve kollayan olumlu bir davranış formu olduğu kadar, onların özgür ve eleştirel düşüncelerini önleyebilen olumsuz bir davranış formuna da sahiptir. Praetoryanist ve etkilediği kişi kendine has bağlanma stilleri geliştirebilir. Praetoryanistler her durumda 'tek adam' veya 'koruyucu melek' olmak isterler ve çevrelerindeki herkesin bu duruma saygı göstermesini, kendisini koşulsuz kabul etmesini beklerler (Egretau, 2016). Praetoryanistlerin etkilediği kişiler ise genellikle içine kapanık, bastırılmış ve bağımlı kişilik özellikleri göstermektedirler. Praetoryanist çoğunlukla çıkarlarını gizleme ve sahte davranışları meşrulaştırma yoluyla diğerleri üzerinde tahakküm kurmaktadır (Perlmutter, 2014). Praetoryanistin kendine aşırı güvenen, hata kabul etmeyen narsistik bir kişiliğe sahip olduğuna ilişkin tartışmalar sürmektedir (Friedman, 2016). Bunun yanında sıcak tavırlar sergileyen ancak bu sıcak ilişkinin altında her zaman görüldüğü kadar masum olmayan bir ikiye bölünmüşlükten de bahsedilmektedir (Giroux, 2018). Praetoryanistlerin, kıskanç, çıkarıcı, baskıcı, zorlayıcı, tahammülsüz, kavgacı, popülist yaklaşımlar içinde olabileceği bildirilmektedir (Jaraus, 2014). Bununla birlikte praetoryanistlerin yardımsever, iletişime açık, güvenilir, sakin huylu davranışlara sahip olabileceği ve amacına ulaşana kadar bu sakin halini koruyabileceği de alanyazında yer almaktadır (Kowalewski, 1991). Praetoryanistler ve onlardan etkilenen kişilerin zamanla çeşitli psikolojik rahatsızlıklar geçirdiği, yalnızlaştığı ve sosyal ilişkilerinde sorunlar yaşadığına ilişkin araştırmalar da bulunmaktadır (Nordlinger, 1977). Praetoryanizm alanyazında farklı tür ve sınıflamalarda incelenmiştir. İlerleyen bölümde praetoryanizmin türleri incelenmiştir.

Praetoryanizm Davranışının Alt Boyutları

Praetoryanizm kavramının açıklanabilmesi için bu davranışın altında yatan temel davranış kalıpları ve ilişki biçimlerinin belirlenmesi gereklidir. Alanyazında praetoryanizme ilişkin ilk dönem çalışmalarda kavram, alt boyutları olmayan bir yapıda incelenmiştir (Ostovar, 2016). Batı kaynaklı ilk dönem çalışmalarda praetoryanizm, askeri veya bir grubun zorla yönetimi ele geçirmesiyle kurulan otoriter bir yönetim anlayışı olarak görülmüştür. Ancak praetoryanizme ilişkin kavramsal çerçeve tartışmaları doğu kültürünü de içerecek şekilde geliştikçe çeşitli alt boyutlardan bahsedilmeye başlanmıştır (Hakim, 2016). Taylor (2014) praetoryanizmi: baskıcı, yönlendirici ve zorlayıcı olmak üzere üç alt boyutta incelemiştir. Perlmutter (2014) ise sınırlayıcı, çıkarıcı ve düzeltici praetoryanizm olarak belirlediği üç alt boyuttan bahsetmektedir. Sürekli kontrol, tahakküm ve yardımsever olarak kavramsallaştırılan üç alt boyutta daha incelenen praetoryanizm kavramı bu çalışmada alanyazındaki genel paradigmaya uygun olarak illiberal bir düzlemde incelenecektir.

Yönlendiricilik.

Askeri vesayete benzer bir davranış kalıbı olan yönlendiricilik de kişinin yapılan işlere, alınan kararlara ve örgüt içindeki sosyal süreçlere doğrudan müdahil olması, tüm eylemlerin yürütülmesini kendisinin kontrol etmesi söz konusudur. Diğerlerinin kendi aralarında çözebilecekleri sorunlara müdahale eden ve onları kendi istediği doğrultuya yönelten praetoryanist kişi, diğerlerinin giyim tarzına, özel yaşantılarına, kariyer gelişimlerine, arkadaşlıklarına vb. müdahale eder ve onları yönlendirir. Diğerlerinin kendi belirlediği ilkelere göre yaşaması ve çalışmasını isteyen praetoryanist, kendisini diğerlerinin koşulsuz koruyucusu veya kollayıcısı gibi görürken onların da güven içinde yaşamasını, çalışmasını ve kendisine itaat etmesini istemektedir. Yönlendirici kişi, sıklıkla diğerlerinin ailelerini tanımak ve onlarla görüşmek ister, diğerlerinin aile yaşantılarıyla ilgili öğütler verir ve kötü giden aile ilişkilerini de yönetme görevini kendisi üstlenir. Örgüt içinde kendisine değer verilmesini isteyen praetoryanist kişi, yapılacak her işin kendisine danışılmasını isterken, diğerlerinin sadece kendi statüsündeki kişilerle muhatap olmalarını beklemektedir. Yönlendirici davranışları sergileyen kişi, ayrıca, diğerleri için yaptığı iyiliklerin kıymetinin bilinmediğini düşünür ve kendisinin var olmasının onlar için büyük bir lütuf ve minnet kaynağı olduğunu açık bir şekilde dile getirir. Bunun yanında özel yaşamı, saç ve makyajı ile giyimi ya da alışkanlıklarını beğenmediği kişilerin, örgütten ayrılması veya sosyal ortamlarda damgalanıp yalıtılması için çaba gösterir (Taylor, 2014; Hachemaoui, 2015).

Sınırlayıcılık.

Praetoryanizmin sınırlayıcılık alt boyutunda, praetoryanist kişinin, diğerlerinin özgürlüklerini kısıtlama, çalışma alanlarını ve özlük hakları gibi olguları, katı sınırlarla ve kendi istediği şekilde belirleme durumu söz konusudur. Özellikle askeri bir disipline vurgu yapan praetoryanizmde görülen sokağa çıkma yasakları veya daha sert kısıtlamalar, insanların yaşamını olumsuz etkilese de bu önlemlerin alınmasındaki temel amaç kamu düzenini tahsis etmektir (Fair, 2015). Praetoryanist kişi her sınırlamasını bir şekilde mantığa bürüyerek kendi eylemlerini meşrulaştırmakta, ileride eylem ve davranışları sebebiyle şikâyet edilmesini veya yargılanmasını engellemeye çalışmaktadır. Sınırlayıcı kişi, diğerlerinin kendi arasındaki gelir bölüşümünde veya görev dağılımında adil davranmaya çalışır; bu adil olma çabasının altında, çalışanlara sağladığı yararların, aslında kendisinin, devletin veya örgütün çıkarını sağlamak için olduğu düşüncesi yatmaktadır (Adams ve Balfour, 2014). Bunun yanında bu davranış boyutunda diğerlerini disipline etmek için, onlar üzerinde adaletsiz ve ölçsüz bir kontrol kurulması ve kendi emirlerine karşı çıkanların yalıtılması, damgalanması veya cezalandırılması da bulunmaktadır. Diğerlerinin davranışlarını, onların yaşam alanlarını kısıtlayarak düzeltme çabası içinde olan kişi, çalışanların haklarını yasal zeminde aramalarına da karşıdır (Anderson, 2014).

Yararcı veya Çıkarıcılık.

Yararcı veya çıkarıcı praetoryanizmde, diğerlerine gösterilen yakınlık, cömertlik ve iyi niyetin arkasındaki temel güdü, praetoryanist kişinin anksiyete ve korkularıdır. Çıkarıcı praetoryanist kişiler, kendi amaçlarına hizmet edilmesini arzu etmekte ve Makyavel kişilik özellikleri göstermektedirler. Bu özelliğe sahip bireyler, diğer bireylerle arasına mesafe koyar ve diğerlerinin yaptıkları işin sonuçlarına göre hareket ederler. Yönetilenleri kendi amaçları için kullanmayı seven çıkarıcı praetoryanistler, içinde bulunduğu durumun şartlarına göre hareket eder; diğerlerinin kendisine karşı sadakatini sunması için yardımsever davranabilmekte, sahte bir yakınlık içinde olabilmektedir. Buradaki yardımsever tavır, genellikle görevin tamamlanması veya koşulsuz bağlılığın gösterilmesiyle sona ermektedir (Bowman, 2010). Bununla birlikte korunanların, koruyanlardan bir beklentileri olduğu için onun emir ve isteklerini yerine getirmekte ve itaat ediyor gibi görünebilmektedirler (Peri, 2017). Eğer praetoryan kişi istediklerini elde etmek amacıyla diğerlerine ilgi ve yakınlık gösteriyorsa ve bunun karşılığında diğerleri de kişisel çıkarları için praetoryan kişiye bağlılık gösteriyorsa, burada gözlenen çıkarıcı praetoryanizmdir (Herspring, 1992). Çıkarıcı praetoryanist davranışlar özü itibarıyla kişinin statü ve otoritesini muhafaza etmesi ve diğerlerine gösterdiği ilginin karşılığı olarak sadakat beklemesi gibi durumları da kapsamaktadır.

Eğitimde Praetoryanizm

Genelde Eğitim ve özelde Türk Eğitim Sistemi içinde iş niteliklerinin sürekli gelişmesi, yeni iş alanlarının ortaya çıkması ile okul sistemlerinin giderek büyümesi ve karmaşıklaşması, eğitim hizmeti sunan örgütlerde çalışanların uyumunu zorlaştırmakta ve çalışanların daha etkili etik değerler gözetilerek yönetilmelerini zorunlu kılmaktadır. Okullar, iletişimsel eylem ve sosyokültürel ilişkiler üzerine kurulmuş olsalar da örgüt içerisinde bireylerin ekonomik, sosyal ve duygusal olarak da doyuma ulaşma beklentisini bulunmaktadır. Çocukların, ailelerinden sonra toplumsal alana girdikleri ilk ve en önemli sosyal ortam olan okullarda koruyucu ve kollayıcı bir praetoryanist davranım dizgesi ile karşılaşmaları olasıdır. Genelde sosyal sistem içinde okullara atfedilen özellikli rol gereği, okullar diğer örgütlerden daha karmaşık praetoryanist davranışlar sergileyebilmektedir. Öğretmenler, okul yöneticileri ve okuldaki diğer çalışanların çocuğa yönelik koruyucu ve kollayıcı praetoryan davranış dizgeleri göstermesinin çıkarıcı bir praetoryanizmden ziyade, yararcı bir praetoryanizm olarak adlandırılması olasıdır. Bunun yanında okul yöneticilerinin öğretmenler ve diğer çalışanlar üzerinde praetoryanist bir yaklaşım sergilemesi de söz konusudur.

Praetoryanist davranış özelliklerinin büyük bölümü sosyal öğrenme ile edinilmektedir (Decalo, 1975: 283). Kültürel, sosyal ve psikolojik farklılar göz ardı edildiğinde, eğitimin ilk kademelerinden başlayarak öğretmenlerin öğrencilerine karşı praetoryanist davranışlar sergileyebildiklerine yönelik araştırmalar bulunmaktadır (Diaz, 2017; Perlmutter, 2014; Crosby, 2000; Decalo, 1975). Özellikle ilk çocukluk döneminde okul öncesi öğretmenleri öğrencilere karşı tam bir ebeveyn gibi davranabilmektedir (Summers, 2015). Çocuğun fizyolojik ve psikososyal gelişimiyle birlikte praetoryan davranışların şiddetinin azaldığı ve öğrencilerin özerkliklerinin tanındığı gözlenmektedir. Okul öncesi dönemden sonraki ilkökul döneminde çocuk giderek daha çok sosyalleşmekte ve kendi adına daha fazla özgür seçimler yapabilmektedir (Stewart ve Wolf, 2015). Bu dönemde yapılan seçimlerin tamamen ebeveyn veya öğretmen kontrolünden haiz olduğu söylenemez. İlkokul öğretmenleri de tıpkı okul öncesi dönemdeki öğretmenler gibi çocuklar üzerinde yaygın praetoryan davranışlar sergileyebilmektedirler. Çocukların ilkökul dönemlerinin ardından gelen ortaokul dönemi önemli bir gelişim evresine denk gelmektedir (Mulford, 2003). Çocuk bu dönemde özgür bir birey olmanın temellerini atmakta ve gerek aile ve gerekse toplum içinde kendi varlığını bir birey olarak fark

etmektedir. Ortaokul öğretmenlerinin sınıf ve okul öncesi öğretmenlere göre daha az praetoryanist davranışlar sergilemesi çocukların gelişimleri açısından önemlidir (Friedman, 2016). Ortaokul öğretmenlerinin çocuklara karşı daha ilgisiz olması ilk durumda bir olumsuzluk gibi görüle de esasen çocukların kendi davranış ve eylemlerini kendilerinin kontrol etmesine olanak tanır. Lise döneminde çocuklar artık bir yetişkin gibi toplum içinde özgürce karar almayı ve seçim yapmayı öğrenirler. Ancak özellikle meslek liselerinde usta-çırak ilişkilerinden doğan bir praetoryanist öğretmen davranışı görülmektedir. Meslek lisesi öğretmenleri, öğrencilerine karşı daha praetoryanist davranışlar göstererek onlara müdahil olabilmektedir (Crosby, 2000).

Praetoryanist davranışlar içinde olan öğretmenlerde kendine aşırı güven, başkalarını önemsiz görme, eleştiriler karşısında saldırganlık, kıskançlık, yıkıcı bir dil kullanma ve baskıcı davranışlar görülebilmektedir (Friedman, 2016). Öğrencilerini sürekli korunmaya ve kollanmaya muhtaç ve sanki kendi çocuklarıymış gibi gören praetoryanist öğretmenler, onların kendilerine koşulsuz bağlanmalarını istemekte ve öğrencilerde bağımsız kişilik gelişimini desteklememektedir (Diaz, 2017). Praetoryanist öğretmenler velilerden destek görmelerine karşın, çalıştıkları okullarda sosyal yalıtımla karşı karşıya kalabilmektedirler. Öğrencileriyle aşırı ilgilenen ve onlarda bağımsız kişilik davranışları oluşumuna engel olan bir öğretmenin bu tavrı okuldaki diğer meslektaşlarına ve yönetime yöneltmesi olasıdır (Frese ve Fay, 2001). Praetoryanist öğretmenler, okul içinde farklı enformel sosyal alt grupların oluşmasını destekleyebilmektedirler. Kendisi gibi düşünen veya kendi etkisi altına aldıkları çalışma arkadaşları ile enformel gruplar oluşturan praetoryanist öğretmenler, okul için en doğru olan şeyi kendisinin bildiğini ve kendi görüşlerinin dikkate alınması durumunda yüksek başarının yakalanacağını düşünmektedirler (Mulford, 2003). Böylesi enformel gruplar, zamanla okul yönetimine hakim olabilmektedir. Praetoryanizm, sosyal bir öğrenme davranışı olmasa da belirli tutumlar üzerinde etkili olabilmektedir. Praetoryanist bir öğretmenin davranış ve uygulamalarını örnek alan diğer öğretmenler de benzer uygulamalar içinde olabileceği bildirilmektedir (Stewart ve Wolf, 2015). Praetoryanist öğretmenler, öğrencilerin aile yaşantılarına, okul içinde ve dışındaki arkadaşlıklarına, giyim tarzlarına, dini inanışlarına ve beslenme alışkanlıklarına sınırlamalar getirebilmektedirler. Böylesi sınırlamalar, karar verme yeteneklerini tam olarak kazanamayan öğrenciler için belirleyici olsa da daha ileri yaşlardaki öğrenciler arasında huzursuzluk yaratabilmektedir. Praetoryanist öğretmen bu tutumunu okul içindeki tüm öğrencilere ve çalışma arkadaşlarına karşı sergileyebilir. Sınırlayıcı, zorlayıcı veya otoriter öğretmen davranışları, okullarda karşılaşılan önemli bir çatışma kaynağıdır (Summers, 2015).

Praetoryanist öğretmenler, örgüte yüksek düzeyde bağlılık duymaktadırlar. Onların bu bağlılığı öğrencileri baskı altında tutarak okulun amaçlarına hizmet etme şeklinde kendini göstermektedir. Praetoryanist öğretmenler gerek öğrencileri ve gerekse çalışma arkadaşlarını olumsuz şekilde eleştirmekte ve onların sürekli geliştirilmesi gerektiğine inanmaktadırlar. Bunun yanında praetoryanist davranışın doğası gereği aşırı müdahaleci, zorlayıcı ve sınırlayıcı olabilen öğretmenler, okul içinde önemli bir çatışma kaynağı haline gelebilmektedirler (Diaz, 2017). Okul içinde, çoğu kez öğrencileri adına kararlar alan praetoryanist öğretmenler, genel bir tutum olarak öğrencilerin seçimlerini sınırlamaktadırlar. Öğrencilerin biyolojik ihtiyaçlarının sınırlandırılmasından, onların sınıf içindeki sosyal etkileşimlerine kadar her tür müdahaleyi kendilerinin bir sorumluluğu olarak gören praetoryanist öğretmenler, bu davranışlarını çalışma arkadaşlarına karşı da gösterebilmektedirler (Friedman, 2016). Praetoryanist öğretmenler, kendi eylem ve davranışları sebebiyle eleştiri almaktan hoşlanmamaktadırlar. Onların sınırlandırıcı ve baskıcı tutumlarına karşı çıkan diğer öğretmenler ve yöneticiler, praetoryanist öğretmen tarafından hedef gösterilirler. Praetoryanist öğretmen, kendisi gibi düşünmeyen veya kendisine karşı olduğunu düşündüğü çalışma arkadaşları ile yoğun mücadele edebilmekte ve hatta onlara karşı yıldırma vb. davranışları sergileyebilmektedir (Bowman, 2010).

Dinler, tarihsel olarak takipçilerine barış ve mutluluğu telkin eden; bunu da sade ve yalın bir anlatı ile kişiyi yormadan ve sıkmadan sunan bir kurguya sahiptirler. Din eğitimi, kişinin yaşamını devam ettirmesi açısından kritik öneme sahip bilgi ve becerilerin öğretildiği bir alandır (Bilgin, 1995). Din kültürü ve ahlak bilgisi (DKAB) öğretmenleri yalnızca bir dinin kural ve ilkelerini öğretmezler; onlar, ileride sosyal sistem içinde yer alacak her bireyin ilk ve en önemli ahlaki bilgileri kazanması ve dini kültürü edinmeleri için de çaba sarf ederler (Cebeci, 1996). Dinin sosyal sistem içindeki önemi yadsınamaz; bununla birlikte çocuklara istendik din eğitimi verilebilmesi için Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi (DKAB) öğretmenlerinin davranışlarının da baskı ve zorlamalardan uzak olması gereklidir. Din eğitiminde önemli bir sorunsal da öğrenci ilgisinin, öğretmen davranışlarından sıklıkla etkilendiğidir (Selçuk, 1990). Öğretmenin sert ve kaba tutumu öğrencileri din derslerinden soğutabilmektedir (Bilgin, 1995). Bunun yanında praetoryan kişilik özellikleri çocuğun üstün yararını korumaya yönelik davranışlar gibi olumlu kişilik özellikleri içerse de çoğunlukla sınırlayıcı desenleri ihtiva edebilmektedir (Doğan ve Tosun, 2002). Bu noktada DKAB öğretmenlerinin praetoryan kişilik özelliklerine sahip olması, öğrencilerin sağlıklı bir dini bilgi ve beceri edinmelerinin önünde tehdit

oluşturabilir. DKAB öğretmenlerinin sınırlayıcı, zorlayıcı, baskıcı ve otoriter kişiliğe sahip olmasından ziyade, onların ılımlı, sakin, yardımsever kişilik özelliklerine sahip olması beklenmektedir.

Alanyazında özellikle 20. yüzyıl içerisinde okul örgütü ve öğretmenler üzerine yönelik yaklaşımların daha çok teknik, ekonomik ve sosyal sorunları dikkate aldığı, praetoryanizm gibi psikolojik durumuna ilişkin yönelimin son yıllarda arttığı görülmektedir. Buna karşın praetoryanist davranışlar, Batı ülkelerinin eğitim sistemleri içinde yeni değildir (Gulbrandsen ve Slipersaeter, 2007). Batı toplumlarında sosyal yapının önemli bir parçası olan okullarda praetoryanist davranışlar sıklıkla görülmektedir. Gerek okul yöneticisi, gerek öğretmen ve gerekse diğer okul çalışanlarının farklı türden praetoryanist davranışları, farklı amaçlarla sergilediği bilinmektedir (Kerfoot ve Knights, 1993). Buna karşın Türk eğitim bilimleri alanyazınında genelde öğretmenlerin, özelden ise DKAB öğretmenlerinin praetoryanist davranışları üzerine odaklanmış herhangi bir araştırmaya rastlanılamamıştır. Bu durum çalışmanın öncü karakterine vurgu yaparken, alanyazındaki önemli bir boşluğun tespit edildiğini belirlemektedir. Bu çalışma DKAB öğretmenlerindeki praetoryanist davranışların sergilenme durumuna odaklanmaktadır. Çalışma ile yalnızca kamu kurumlarında değil, özel kurumlardaki DKAB öğretmenlerinin görüşleri de araştırmaya dâhil edilmiştir. Çalışma ile praetoryanizm kavramı deneysel bir zeminde denenmiştir. Bu çalışmada, alanyazında eksikliği belirlenen DKAB öğretmenlerinin praetoryanist davranış biçimlerini gösterme düzeyleri araştırılmak istenmiştir. Araştırmanın ölçülebilir amaçları aşağıda gösterilmektedir:

1. DKAB öğretmenleri, praetoryanizmin; yönlendiricilik, sınırlayıcılık ve çıkarıcılık boyutlarını ne düzeyde göstermektedirler?

2. DKAB öğretmenlerinin praetoryanizmin; yönlendiricilik, sınırlayıcılık ve çıkarıcılık boyutlarına ilişkin görüşleri, cinsiyet, mesleki kıdem ve görev yapılan okul türüne göre anlamlı bir şekilde farklılaşmakta mıdır?

YÖNTEM

Araştırma Deseni

Bu araştırma, nicel araştırma desenlerinden betimsel tarama modeli ile tasarlanmıştır. Betimsel tarama modelinde araştırma problemi, kendi bağlamı içinde belirlenmeye çalışılmaktadır. Betimsel tarama modeli, geçmişte ya da halen var olan bir durumu var olduğu şekliyle betimlemeyi amaçlayan araştırma yaklaşımıdır (Büyüköztürk, 2017).

Evren ve Örneklem

Ön Uygulama Örneklemi. Bu çalışmada geliştirilen praetoryanist davranış ölçeğinin ana uygulama için kullanılabilir olduğunu belirlemek üzere bir ön uygulama grubu oluşturulmuştur. Ölçeğin ön uygulaması araştırma örnekleminde yer almayan ve Millî Eğitim Bakanlığı İnsan Kaynakları Genel Müdürlüğü'nün Antalya'da düzenlediği bir hizmet içi eğitim faaliyetine katılan ve basit tesadüfi örnekleme yöntemi ile belirlenen DKAB öğretmenleri üzerinde yürütülmüştür. Ön uygulama kapsamındaki öğretmenler Burdur, Isparta, Antalya İllerinde görev yapan, örnekleme benzerlik gösteren ve ana uygulamaya katılmayan 107 DKAB öğretmeninden oluşmaktadır. Ön uygulama kapsamında öğretmenlerle yüz yüze görüşülerek ölçekleri doldurmaları istenmiştir ve doldurulan ölçekler araştırmacı tarafından toplanmıştır.

Ana Uygulama Örneklemi. Araştırmanın hedef evrenini, İzmir İlinin 30 ilçesinde görev yapan 1.817 DKAB öğretmeni oluşturmaktadır. Araştırmada, evrende belirlenen alt grupların, evrende var oldukları oranda örnekleme temsil edilmesi, diğer bir deyişle evrendeki elemanların her temel karakteristiğinin örnekleme de aynı oranda olması gerektiği durumlarda kullanılan (Clemence, Doise ve Lorenzi-Cioldi, 2014) "tabakalama" değişkenlerine ilişkin ölçümlerin tarafsızlığını artıran (Teddle ve Yu, 2007), tabakalı örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Örneklem büyüklüğü güç analizi ile belirlenmiş; bu doğrultuda evrenden çekilen ve örnekleme yansıtılan sayıların hesaplanmasında Cochran'ın (1962) tabakalı örneklemede örneklem büyüklüğünü saptamada yaygın olarak kullanılan formülü kullanılmıştır. Bu doğrultuda ilgili örneklem hesaplamaları tablosu kullanılarak evreni .05 anlamlılık ve %5 hata payı ile temsil edecek örneklem sayısı 317 olarak belirlenmiştir. Araştırmada "oranlı tabakalı" örnekleme" tekniği kullanılarak 30 ilçeden katılımcılara (Öğretmenler), 500 ölçek gönderilmiştir. Araştırmada kullanılan tabakaların oluşturulmasında 30 ilçede bulunan DKAB öğretmen sayıları dikkate alınmış, ayrıca cinsiyet, eğitim durumu ve mesleki kıdem değişkenlerinin evrende var olduğu biçimde temsil edilmesi için azami çaba gösterilmiştir. İlçelerin tabakalara ayrılmasında ise İzmir İlini beş yaşam kalitesi düzeyine göre sınıflandıran Şeker'in (2011) sınıflandırması kullanılmıştır. Araştırmada kullanılan ölçekler İzmir İlinin 30 ilçesinde yer alan okullara araştırmacı tarafından elden veya e-posta ile ulaştırılmış ve katılımcılara araştırma konusu hakkında bilgi verilerek yeterli süre içinde

ölçme araçlarını doldurmaları istenmiştir. Doldurulan ölçekler, yine elden araştırmacı tarafından veya e-posta kanalıyla toplanmıştır. Dağıtılan ölçeklerden 411'i geri dönmüştür. Bu ölçeklerden 10'u eksik veya hatalı doldurma, 8'i de aykırı değerler nedeniyle analizden çıkarılmıştır. Aykırı değerler, içinde bulunduğu örneğin diğer gözlemlerinden belirgin sapmalar gösteren değerlerdir. Aykırı değerler ölçme hatası, veri girişi sırasında yapılabilecek bir hata, ölçme aracının doğru çalışmaması olabileceği gibi elde edilen gözlemlerin farklı bir yığından gelmesi gibi bir durumda da ortaya çıkabilir (Teddle ve Yu, 2007). Bu araştırmada aykırı değerler, Mahalanobis uzaklığı kullanılarak tespit edilmiştir. Örneklem büyüklüğünü karşılayan 393 ölçek analize dâhil edilmiştir.

Veri Toplama Aracı

Alanyazında hali hazırda praetoryanist davranış özelliklerini konu edinen bir ölçeğin bulunmadığı belirlenmiştir. Bu durum, araştırmada kullanılmak üzere yeni bir ölçek geliştirilmesini zorunlu hale getirmiştir. Araştırmada kullanılan "Din Kültürü Ve Ahlak Bilgisi Öğretmenleri Praetoryanist Davranışlar Ölçeği" alanyazından yararlanılarak araştırmacı tarafından geliştirilmiştir. Bu noktada araştırmacı tarafından praetoryanist davranışın alt boyutlarını içerecek şekilde bir soru havuzu oluşturulmuş ve bu soru havuzundan 51 maddelik bir taslak ölçek hazırlanmıştır. Hazırlanan 51 maddelik taslak ölçek kapsam geçerliliğini sağlamak için 1 işletme alan uzmanı ile 2 ölçme ve değerlendirme, 1 program geliştirme ve 2 eğitim yönetimi alan uzmanından oluşan bir gruba sunulmuştur. Kavramın disiplinlerarası bir düzlemde olduğu bilindiğinden ölçek ayrıca, 1 sosyolog, 1 psikolog, 3 DKAB öğretmeni ve 1 Türk Dil Bilimi alan uzmanlarından oluşan bir gruba daha iletilmiş, alınan dönütlere göre 12 maddenin ölçekten çıkarılmasına karar verilmiştir.

Ön uygulama ile test edilen ölçeğin faktörlere ayrılma durumunu belirleyebilmek için Açıklayıcı Faktör Analizi (AFA) yapılmıştır. Bu noktada, Analiz için Kaiser-Meyer-Olkin (KMO) değeri 0,878 ve Barlett's testi anlamlı ($p < 0.01$) bulunmuştur. Ön uygulama verilerinin faktör analizi için uygun olduğu belirlenmiştir. Daha sonra veri setine açıklayıcı faktör analizi uygulanmıştır. Faktör analizinde bir değişkenin sahip olması gereken en düşük faktör yük değeri .30 olarak önerilmektedir (Sijtsma, 2009). Ölçekten faktör yük değeri .30'dan düşük olan 6 madde ile binişik olan 2 madde çıkarılmıştır. Açıklayıcı faktör analizinde (AFA), faktörleri oluşturan maddelerin madde toplam korelasyonlarının en az .20 olması önerilmektedir. Buna göre, 1 madde de madde toplam korelasyonu .20'den daha küçük olduğu için çıkarılmıştır. Sonuçta 49 maddenin yedi faktöre dağıldığı ve bu faktörlerin toplam varyansın %72,56'sını açıkladığı saptanmıştır.

Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenleri Praetoryanist Davranış Ölçeğinin alt boyutları alanyazındaki tartışmalara uygun olarak isimlendirilmiştir (sınırlayıcılık, çıkarıcılık, yönlendiricilik). Sınırlayıcılık boyutu için örnek madde: "*öğrencilerimin sınıfta istedikleri gibi davranmalarına izin vermem*". Çıkarıcılık boyutu için örnek madde: "*öğrencilerimin benden asgari yararlanması için önlemler alırım*". Yönlendiricilik boyutu için örnek madde: "*öğrencilerimin benim belirlediğim şekilde çalışmalarını benim için önemlidir*".

Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi öğretmenleri praetoryanist davranışlar ölçeğinin güvenilirliği Cronbach's Alfa (α) ve bileşik güvenilirlik katsayılarıyla belirlenmiştir. Cronbach's Alfa katsayısında ölçekte yer alan maddelerin faktör yükleri ve hata varyanslarının eşit olduğu; bileşik güvenilirlik katsayısında faktör yüklerinin ve hata varyanslarının farklılaştığı durumlarda kullanılması önerilmektedir (Bland ve Altman, 1997). Bu sebeple çok boyutlu ölçeklerin güvenilirlik sınamalarında bileşik güvenilirlik katsayısının, Cronbach's Alfa katsayısına göre daha dengeli bir güvenilirlik değeri olabileceği (Rodriguez, Reise ve Haviland, 2016) görüşünden hareketle bu çalışmada her bir faktör için hesaplanan Cronbach's Alfa değerlerine ek olarak bileşik güvenilirlik değerlerinin de belirlenmesine karar verilmiştir. Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi öğretmenleri praetoryanist davranışlar ölçeğinin 'sınırlayıcılık' boyutu için iç tutarlılık katsayısı (α) .86 ve bileşik güvenilirlik katsayısı .89 olarak belirlenmiştir. 'çıkarıcılık' boyutu için iç tutarlılık katsayısı (α) .85 ve bileşik güvenilirlik katsayısı .88 ve 'yönlendiricilik' boyutu için iç tutarlılık katsayısı (α) .83 ve bileşik güvenilirlik katsayısı .85 olarak belirlenmiştir. Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenleri Praetoryanist Davranış Ölçeğinin tüm alt boyutları için belirlenen güvenilirlik katsayılarının tamamı bir ölçekte bulunması tavsiye edilen güvenilirlik sınırı olan .70 (Cortina, 1993; Sijtsma, 2009) şartını karşılamaktadır. Ölçeğin tamamına ilişkin toplam Cronbach's Alfa güvenilirlik katsayısı .85 ve bileşik güvenilirlik katsayısı .87 olarak hesaplanmıştır. Ayrıca ölçekte yer alan değişkenler arasında çoklu bağlantılık (multicollinearity), içsellik (endogeneity) ve dışsallık (exogeneity) problemine rastlanmamıştır.

Ölçeğin 28 maddelik üç faktörlü yapısını doğrulamak için ana uygulama verileri üzerinde Doğrulayıcı Faktör Analizi (DFA) yapılmıştır. DFA sonucunda, yapısal modelin ölçümlenen verilerle oldukça iyi bir uyuma sahip olduğu belirlenmiştir ($\chi^2_{(283)}=542.56$; $p > 0.01$). Karşılaştırma uyum göstergelerinin de ($\chi^2/sd=1.91$, $p=0.01$, CFI=0.95, NFI= 0.94, SRMR= 0.05, RMSEA = 0.05, GFI=0.93, AGFI=0.94) oldukça uyumlu bir modeli işaret ettiği sonucuna varılmıştır. Praetoryanist Davranış Ölçeğinin yanıt seçenekleri beşli likert tipi olarak tasarlanmıştır. Likert tipi ölçekte yer alan maddeler: (5) "Her zaman" ve (1) "hiçbir zaman"

şeklinde puanlanmaktadır. Araştırmanın ana uygulamasında kullanılan ölçek, İzmir İlinin 30 ilçesinde yer alan okullara araştırmacı tarafından elden veya e-posta ile ulaştırılmış ve katılımcılara araştırma konusu hakkında bilgi verilerek yeterli süre içinde ölçme araçlarını doldurmaları istenmiştir. Doldurulan ölçekler, yine elden araştırmacı tarafından veya e-posta kanalıyla toplanmıştır.

Verilerin Analizi

Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenleri Praetoryanist Öğretmen Ölçeği ile toplanan verilerin veriler, SPSS ve AMOS programıyla analiz edilmiştir. Parametrik testler uygulanmadan önce, bu testlerin temel varsayımları sorgulanmıştır. Öncelikle çalışma grubunun normal dağılım gösterip göstermediği (skewness ve kurtosis değerleri) incelenmiştir. Bu çalışmada yapılan normal dağılım analizleri skewness (*çarpıklık*)= -.743; kurtosis (*basıklık*)= .561 olarak bulunmuştur. Elde edilen bu değerler -1 ile +1 arasında olduğu için çalışma grubunun normal dağılım gösterdiği bulunmuştur. Parametrik testlerin diğer varsayımı, varyansların homojen olmasıdır. Çalışma grubunun homojenliği Levene testi ile incelenmiş; cinsiyet, mesleki kıdem ve görev yapılan eğitim kolu (sektör) değişkenlerinin analizde anlamlılık (p) değerleri .05'ten yüksek çıkmıştır. Elde edilen bu bulgulara dayanarak parametrik testlerin kullanılması uygun görülmüştür. Faktörlerin incelenmesinde öncelikle küresellik testleri yapılmış, ardından ön uygulama verileri üzerinde Açıklayıcı Faktör Analizi (AFA) ve ana uygulama verileri üzerinde Doğrulayıcı Faktör Analizi (DFA) yapılmıştır.

BULGULAR

Araştırmaya katılan öğretmenlerin (bundan sonra "katılımcılar" olarak anılacaktır) praetoryanist davranış boyutlarına ilişkin görüşlerinin betimsel istatistikleri Tablo 1'de özetlenmiştir.

Tablo 1

Katılımcıların praetoryanist davranış boyutlarına ilişkin görüşlerine ait betimsel istatistikleri

Boyutlar	N	\bar{X}	S	Medyan	1	2	3
1. Sınırlayıcılık	393	4,31	0,47	4,35	-		
2. Yönlendiricilik	393	4,19	0,56	4,22	0,76*	-	
3. Çıkarıcılık	393	4,01	0,49	4,13	0,64*	0,61*	-

* Spearman rho $p < 0.05$

Tablo 1'e göre katılımcıların en sık sergiledikleri praetoryanist davranış biçimi sınırlayıcılık ($\bar{X} = 4,31$). Onu sırasıyla yönlendiricilik ($\bar{X}=4,19$) ile çıkarıcılık ($\bar{X}= 4,01$) takip etmektedir. Tablo 1'de praetoryanizmin alt boyutları arasında yüksek düzeyde pozitif yönlü ilişki bulunduğu görülmektedir. En yüksek korelasyon düzeyi yönlendiricilik ile sınırlayıcılık ($r_s=.76$) davranışları arasında gözlenmektedir. Araştırmanın bağımsız değişkenleri konumundaki cinsiyet, mesleki kıdem ve görev yapılan okul türü göre katılımcıların praetoryan davranım düzeylerine ilişkin istatistiksel analizler aşağıda yer almaktadır.

Cinsiyete göre öğretmenlerin praetoryanizm düzeylerinin incelenmesi

Katılımcıların cinsiyete göre praetoryanizmin alt boyutlarındaki davranışları sergileme sıklıklarına ilişkin t-testi sonuçları Tablo 2'de verilmiştir.

Tablo 2

Praetoryanizm davranışı puanlarının cinsiyete göre karşılaştırılması

Boyut	Cinsiyet	N	\bar{X}	S	df	t	p
Sınırlayıcılık	Kadın	229	4,48	0,36	391	2,08	0,019
	Erkek	164	4,14	0,58			
Yönlendiricilik	Kadın	229	4,32	0,37	391	1,99	0,037
	Erkek	164	4,06	0,75			
Çıkarıcılık	Kadın	229	3,55	0,41	391	2,00	0,023
	Erkek	164	4,19	0,57			

Tablo 2 incelendiğinde praetoryanist davranışların tüm alt boyutlarında, cinsiyete göre anlamlı bir fark bulunduğu görülmektedir ($p < .05$). Sınırlayıcılık boyutunda kadın öğretmenler ($\bar{X}=4,48$) erkek öğretmenlere ($\bar{X}=4,14$) göre daha fazla praetoryanist sınırlayıcı davranışlar sergilemektedirler [$t_{(391)}=2,08$; $p < .05$]. Benzer şekilde yönlendiricilik boyutunda kadın öğretmenler ($\bar{X}=4,32$), erkeklere ($\bar{X}=4,06$) göre daha fazla praetoryanist yönlendirici davranış sergilediği belirlenmiştir [$t_{(391)}=1,99$; $p < .05$]. Ancak çıkarıcılık boyutunda kadın öğretmenlerin ($\bar{X}=3,55$) erkek öğretmenlere ($\bar{X}=4,19$) göre daha az praetoryanist çıkarıcı davranış içinde olduğu görülmektedir [$t_{(391)}=2,00$; $p < .05$].

Mesleki kıdeme göre öğretmenlerin praetoryanizm düzeylerinin incelenmesi

Katılımcıların mesleki kıdeme göre praetoryanist davranışın alt boyutlarını sergileme sıklıklarına ilişkin tek yönlü varyans analizi sonuçları Tablo 3'te verilmiştir.

Tablo 3

Praetoryanizm davranışı puanlarının mesleki kıdeme göre karşılaştırılması

Boyutlar	Kıdem Grupları	N	\bar{X}	S	df	F	p	Anlamlı Fark
Sınırlayıcılık	1. 10 yıl ve altı	129	4,11	0,58	2;390	3,19	0,042	1-3, 1-2, 2-3
	2. 11 - 20 yıl	137	4,25	0,51				
	3. 21 yıl ve üzeri	127	4,57	0,32				
Yönlendiricilik	1. 10 yıl ve altı	129	3,98	0,83	2;390	4,17	0,016	1-3, 1-2, 2-3
	2. 11- 20 yıl	137	4,24	0,49				
	3. 21 yıl ve üzeri	127	4,35	0,36				
Çıkarıcılık	1. 10 yıl ve altı	129	3,68	0,43	2;390	3,64	0,027	1-3, 1-2, 2-3
	2. 11-20 yıl	137	3,88	0,38				
	3. 21 yıl ve üzeri	127	4,05	0,66				

Tablo 3 incelendiğinde, praetoryanist davranışın tüm alt boyutlarıyla mesleki kıdem arasında anlamlı bir fark bulunmuştur ($p < .05$). Sınırlayıcılık boyutunda 21 yıl ve üzeri kıdeme sahip olan öğretmenler ($\bar{X}=4,57$), 11-20 yıl ($\bar{X}=4,25$) ve 10 yıl ve altında kıdeme sahip ($\bar{X}=4,11$) öğretmenlere göre daha fazla sınırlayıcı davranışlar sergilemektedir ($F_{(2;390)}=3,19$; $p < .05$). Yönlendiricilik boyutunda 21 yıl ve üzeri kıdeme sahip öğretmenlerin ($\bar{X}=4,35$), diğer gruplara göre daha fazla yönlendirici davranış sergilediği belirlenmiştir ($F_{(2;390)}=4,17$; $p < .05$). Çıkarıcılık boyutunda mesleki kıdemdeki artışın, öğretmenleri daha fazla çıkarıcı praetoryanist davranışlara sevk ettiği saptanmıştır ($F_{(2;390)}=3,64$; $p < .05$).

Eğitim koluna (sektör) göre öğretmenlerin praetoryanizm düzeylerinin incelenmesi

Katılımcıların görev yaptıkları eğitim kolu (sektör) göre praetoryanist davranış alt boyutlarındaki davranışları sergileme sıklıklarına ilişkin t-testi sonuçları Tablo 5'de verilmiştir.

Tablo 5

Praetoryanizm davranışı puanlarının görev yapılan eğitim koluna (sektör) göre karşılaştırılması

Boyut	Okul Türü	N	\bar{X}	S	df	t	p
Sınırlayıcılık	Kamu	304	4,54	0,35	391	2,04	0,021
	Özel	89	4,08	0,59			
Yönlendiricilik	Kamu	304	4,47	0,45	391	1,99	0,043
	Özel	89	3,91	0,67			
Çıkarıcılık	Kamu	304	3,59	0,47	391	2,10	0,018
	Özel	89	4,15	0,51			

Tablo 5'den praetoryanizmin sınırlayıcılık davranışları boyutunda eğitim koluna göre anlamlı bir fark belirlenmiştir [$t_{(391)}=2,04$; $p<.05$]. Sınırlayıcılık boyutunda kamu okullarında çalışan öğretmenler ($\bar{X}=4,54$) özel okullarda çalışan öğretmenlere ($\bar{X}=4,08$) göre daha fazla sınırlayıcı davranışlar sergilemektedirler. Benzer şekilde yönlendiricilik boyutunda kamuda çalışan öğretmenler ($\bar{X}=4,47$), özel sektöre ($\bar{X}=3,91$) göre daha fazla yönlendirici davranış göstermektedirler [$t_{(391)}=1,99$; $p<.05$]. Ancak çıkarıcılık boyutunda kamuda çalışan öğretmenlerin ($\bar{X}=3,59$), özel sektörde çalışan öğretmenlere ($\bar{X}=4,15$) göre daha fazla çıkarıcı davranış içinde olduğu görülmektedir [$t_{(391)}=2,10$; $p<.05$].

TARTIŞMA, SONUÇ VE ÖNERİLER

Örgütlerin giderek daha öznel bir yapıya bürünmesi, öğretmenlerin kişisel özelliklerinin ve iş yaşantılarındaki performanslarına ilişkin tartışmaların yoğunlaşması (Mulford, 2003), praetoryanist öğretmenlerin öne çıkmasına neden olmuştur. Praetoryanist öğretmen davranışlarının gerisinde yatan bireysel ve örgütsel nedenlerin ortaya çıkarılması, praetoryanizmi okullardaki değişme, yenileşme ve girişimcilik faaliyetlerinin öncülü olarak gören araştırmacılar için önemli bir uğraşıya dönüşmüştür (Eyal ve Kark, 2004). Ayrıca okullardaki praetoryanist öğretmen ve yöneticilerin, gerek veliler ve gerekse okulun diğer paydaşları tarafından öğrencilerin daha fazla yaratıcılık ve girişimcilik sergilemelerine ket vuran ve onları engelleyen profesyonel öğrenme toplulukları olarak görüldüğü belirtilmektedir (Ma ve Tsui, 2015). Bu nedenle bu araştırmada DKAB öğretmenlerinin praetoryanist davranış biçimlerine etki eden kavramların da araştırmaya dâhil edildiği ilişkisel bir perspektiften ziyade, açılımlı bir perspektif benimsenerek genel praetoryanist davranış biçimleri tanımlanmış ve bu davranışların sergilenme düzeyleri ile onlara etki edebilen bir dizi bireysel ve örgütsel faktör incelenmiştir.

Dini bilgi ve pratikler kendine özgü doğası, ilkeleri ve değerleri olan ve çoğunlukla kişiler arası etkileşimle aktarılabilen bir yapıya sahiptir (Tosun, 1993). Dini bilgi kaynakları farklılık gösterse de kişide din duygusunun oluşumu, dine ilişkin temel bilgi ve pratiklerin öğrenilmesi için çoğunlukla bir başkasının varlığı söz konusu olabilmektedir (Certel, 2003). Örgün eğitim sistemi içinde zorunlu olarak okutulan din kültürü ve ahlak bilgisi derslerinde, dini bilgi ve uygulamaların aktarımından ziyade, farklı dinler ve kültürler tanıtılmakta ve çoğunlukla ahlaki öğreti ve değerler ele alınmaktadır (Kaymakcan, Aydagül ve Bertay, 2007). Din kültürü ve ahlak bilgisi (DKAB) öğretmenleri ise farklı din ve inanışlara yönelik genel bilgileri aktarmanın yanında, bireyde din duygusunun oluşturmaya yönelik çaba sarf ederler (Bilgin, 1995). Ancak DKAB öğretmenlerinin, eğitim sistemi içinde belirli bir dinin temsilcisiymiş gibi davranma zorunluluğu da bulunmamaktadır (Altaş, 2004). Yine de hemen her derste olduğu gibi din dersleri özelinde de öğretmen davranışlarının, öğrenciler üzerinde farklı etkilerinin olduğuna yönelik tartışmalar vardır (Özerbaş, 2007; Kızıltepe, 2002; Terzi, 2002; Büyükkaragöz ve Kesici, 1998; Sünbül, 1996; Tosun, 1993). Öğretmen davranışlarının öğrencilerdeki öğrenme durumlarını aktif olarak etkileyebildiği yönündeki tartışmalardan hareketle, din kültürü ve ahlak bilgisi gibi bilgi, değer ve pratik içerikli bir alanda hizmet sunan öğretmen davranışlarının da öğrencileri etkileyebileceği söylenebilir. Öğretmenin doğuştan gelen kişilik özelliklerinin yanında sosyal öğrenme sonucu oluşabilen davranışları, din eğitimi gibi özellikli bir alandaki öğretimi etkileyebilir. Bunun yanında praetoryanizm gibi olumlu ve olumsuz yönleri bulunan tutum ve davranışların da din eğitimi gibi bir alandaki öğrenmeler üzerinde çeşitli güçlükler oluşturabileceği söylenebilir.

Bu araştırmanın bulgularına göre, DKAB öğretmenlerinin cinsiyeti, praetoryanizmin, sınırlayıcılık, yönlendiricilik ve çıkarıcılık alt boyutlarında farklılaşmaktadır. Kadın öğretmenler, sınırlandırıcılık ve yönlendiricilik boyutlarında, erkeklere göre daha fazla praetoryanist davranışlar sergilemektedirler. Bunun en büyük nedeni Ma ve Tsui'e göre (2015) kadınların, öğrencileri daha fazla sahiplenmesi ve onlardaki istendik davranış değişmelerine daha fazla odaklanmaları olabilir. Erkekler ise çıkarıcılık boyutunda kadınlara göre daha fazla praetoryanist davranışlara sergilemektedir. Praetoryanist davranışın cinsiyetle ilişkisi incelendiğinde araştırma sonuçlarıyla çelişen bulgular söz konusudur. Summers (2015) ile Diaz (2017), cinsiyetin praetoryanizmin bir yordayıcısı olmadığı sonucunu bulmuştur. Araştırma sonuçlarına benzer bir şekilde Giles ve Hargreaves (2006), cinsiyet ile praetoryanizm arasında bir ilişki olduğunu ve kadınların erkeklere göre daha fazla sınırlayıcı, baskıcı ve otoriter davranışlar sergilediklerini saptamışlardır. Ancak bu araştırma bulgularının sınırlı bir örneklem grubundan alınan verilere dayandırıldığı ve böylesi bir sonucun eğitim sistemine genellemenin kendi içinde çelişkili olacağı unutulmamalıdır. Bununla birlikte DKAB öğretmen davranışlarının, öğrencilerdeki psikolojik etkilerinden farklı olarak sosyal etkisinin de olduğu unutulmamalıdır. Genel bir kanı olarak çoğu durumda bireyler, din eğitimi alanında çalışan öğretmenlerin olumsuz tutum ve davranışlarını sanki o dinin bir parçasıymış gibi görmekte ve kasıtlı olarak öğretmen ile din arasında doğrudan bir ilişki varmış gibi algılamaktadırlar (Karacelil, 2010; Cebeci, 2005; Çakır, Bozan ve Talu, 2004). Bu durum, toplumsal alanda dine karşı önyargıdan kaynaklanmakta olup din dersi öğretmenleri ile din olgusu bir

tutulmakta; ancak matematik öğretmenleri ile matematik bilimi arasında bir ilişki kurulmadığı gözlenmektedir (Yapıcı ve Kayıklık, 2005). Öğretmenlerin kişilik özellikleri veya davranış ile tutumlarının, onların çalışma alanları veya inançları ile ilgili olmadığına yönelik araştırmaların bulunması önemlidir (Kumar, Karabenick ve Burgoon, 2015; Jussim, Eccles ve Madon, 1996; Pajares, 1992).

Araştırma bulgularına göre DKAB öğretmenlerinin mesleki kıdemleri, praetoryanizmin tüm boyutları ile ilişkilidir. Mesleki kıdemdeki artış, sınırlayıcı, yönlendirici ve çıkarıcı davranışların sergilenme sıklığını da arttırmaktadır. Bu sonuç alanyazınla benzerlik göstermektedir. Crosby (2000), Giles ve Hargreaves (2006) ile Diaz (2017) yaptığı araştırmalarda mesleki kıdemden praetoryanist davranışları göstermede etkili olduğunu, kıdemdeki artışın, daha geleneksel davranış formlarının kullanılma sıklığını arttırdığını ve böylelikle praetoryanist davranışların görüldüğünü belirlemişlerdir. Ayrıca DKAB öğretmenlerinin praetoryanist davranışları, kamu ve özel okulda çalışmalarına göre farklılık göstermektedir. Kamu okullarında çalışan öğretmenler, özel okullarda çalışan emsallerine göre sınırlayıcılık ve yönlendiricilik davranışlarını daha fazla sergilemektedirler. Bunun yanında özel okullarda çalışan DKAB öğretmenlerinin, çıkarıcı praetoryanist davranışları daha sık sergilediği de belirlenmiştir. Stewart ve Wolf (2015) ile Summers (2015) özel okullar ile kamu okullarında belirlenen praetoryanist davranışlar arasında ilişki olduğu sonucuna varmışlardır. Ancak Türkiye’de yapılan çeşitli çalışmalarda gerek kamu gerekse özel okullarda çalışan öğretmenlerin öğrencilerden, velilerden, okul ve diğer üst yöneticiler ile Alo 147 gibi şikayet mekanizmalarından çekindikleri için davranışlarına daha fazla dikkat ettikleri sonucuna ulaşılmıştır (Tunç ve Gökçe, 2018; Baltacı, 2017; Erdoğan, 2014).

Bu araştırmanın bulgularından hareketle İzmir ilinde çalışan DKAB öğretmenlerinin okullarda öğrencileri sınırlandırdığı ve öğrencilerin karar ve yaşantılarına müdahale ettiği belirlenmiştir. Elbette bu sonuç, öğretmenlerin psikolojik özelliklerine atıf yapıldığından, ülkedeki tüm DKAB öğretmenleri için belirli bir genellemeye gidilemeyeceğini belirginleştirmektedir. Çünkü praetoryanizm, öznel deneyim ve psikolojik karakteristiğin bir sonucudur ve sosyal bir davranış değildir (Decalo, 1975). Bunun yanında DKAB öğretmenleri farklı düzeylerde çıkarıcı davranışlar da sergilemektedirler. Böylesi bir davranış kalıbına sahip praetoryanist DKAB öğretmenlerinin okullarda bulunduğu belirlenmesi bu araştırmanın önemli bir sonucu olmakla birlikte, praetoryanizmin yaygın bir öğretmen davranışı olduğu yönündeki tartışmalara da somut veri sunulması önem arz etmektedir (Ostovar, 2016; Summers, 2015; Jaraus, 2014; Decalo, 1975). Öğretmenin öğrenci adına onun haklarını gözetici kararlar alması veya öğrenciyi fiziksel ve psikolojik olarak koruması gibi praetoryanist davranışlar da veliler tarafından destek bulabilmektedir (Şad ve Şahiner, 2016). Bununla birlikte, İzmir ilinde görev yapan DKAB öğretmenlerinin, praetoryanizmin tüm alt boyutlarında güçlü praetoryanist davranışlar gösterdikleri belirlenmiştir. Buna göre öğretmenler, öğrencilerin özgürlüklerini ve özerk benliklerini doğrudan ihlal eden müdahaleleri tercih edebilmekte, onları kendi seçimlerini yapmaya ve toplum içinde özerk bir birey olmaya özendirmemektedirler. Güçlü praetoryanist davranışlar sergileyen bir öğretmenin, öğrencisinin tamamen bilinçli veya gönüllü olarak yaptığı riskli tercihler ve eylemlerini göz ardı ederek, onlara yararlı olma niyetiyle söz konusu öğrenciyi sınırladığı düşünülmektedir (Ostovar, 2016; Bowman, 2010). Öğrencilerin özgür ve gönüllü tercihlerinin dikkate alınmadığı güçlü praetoryanizmde, öğretmen, sadece öğrencisini korumak ve kollamayı düşünmekte ve onun özerk ve gönüllü tercihlerini kabul etmeyi de reddetmektedir (Summers, 2015). Yukarıda anılan gerekçelerle araştırmanın bu sonucunun da genelmesi söz konusu olmamakla birlikte yine de İzmir ilinde çalışan DKAB öğretmenlerine yönelik bir fikir vermesi açısından önemlidir. Bununla birlikte dini bilgi ve becerilerin çağdaş yöntemlerle öğrenciye aktarıldığı okullarda, praetoryanist davranış kalıbına sahip öğretmenlerin bulunması din eğitimi olumsuz yönde etkileyebilir. Din, insanları sınırlama, zorlama veya baskılama gibi olumsuz psikolojik etkilerle öğretilmez (Bilgin, 1995; Selçuk, 1990). İnsancıl yaklaşım gereği, insanların özgür iradeleri ve bireysel öğrenmeleri önemlidir. Bireysel öğrenme ise baskıcı, sınırlayıcı veya öğrenciyi sadece kendi isteklerine yönlendiren bir öğretmenin önderliğinde yürütülemez (Lee, 1973). Dini bilgi ve becerilerin, sert ve olumsuz öğretmenlerce öğrencilere sevdirmesi de söz konusu değildir (Altaş, 2004). Bu açıdan ülkemizde sürdürülen din eğitimi için önemli bir tehdit olan praetoryanist öğretmen davranışlarının bu araştırma ile belirlenen varlığı, belki de araştırmanın en önemli sonucudur.

Yetişkinlerde sosyal öğrenmeye dayalı davranış değişimleri uzun ve sürekli bir çaba ile söz konusu olabilmektedir (Cebeci, 2003). Sosyal öğrenme ile kişinin salt bilişsel değil aynı zamanda duyuşsal ve davranışsal becerileri de kazanması mümkündür (Ayten, 2010). Praetoryanist davranışlar çoğunlukla sosyal öğrenme ile kazanıldığından, DKAB öğretmenlerinde praetoryanist davranışları azaltmak da uzun soluklu bir çaba ile mümkün kılınabilir. Bu amaçla özelde İzmir ilinde genelde ise tüm ülke içerisinde çalışan DKAB öğretmenleri için uygulamalı psikoloji eğitimi sağlanması önemlidir. Ayrıca, modern eğitim sistemleri içerisinde, çalışanların psikolojik sağlıklarını korumaya yönelik önlemlerin alındığı bilinmektedir (Peri, 2017).

MEB yapılanması içerisinde de öğretmenlerin psikolojik durumları ile ilgilenecek uzmanların çalıştırılması gerekliliği bu araştırmanın örtük bir sonucu olarak belirlemiştir. Bunun yanında, özellikle ALO 147 gibi ihbar ve şikâyet hatlarına gelen çağrılarının büyük çoğunluğunun öğretmenlerin sınıf ortamlarındaki katı, olumsuz, sınırlayıcı ve zorlayıcı tutum ve davranışlarına yönelik olduğu bilinmektedir (Tunç ve Gökçe, 2018; Baltacı, 2017). Din eğitimi gibi toplumda özel önemi olan bir alana hizmet eden öğretmenlerin, sert ve olumsuz kişilik özelliklerine sahip olması, dinin yaygın olarak öğrenilmesine de zarar verebilir (Hakim, 2016). Öğretmen yetiştirme döneminde öğretmen adayları, öğretmenlik uygulama eğitimleri, sınıf yönetimi ve rehberlik gibi kuramsal ve uygulamalı dersleri alsalar da bu eğitimleri içselleştirmeleri uzun sürebilmektedir (Kara ve Sağlam, 2014). Bu açıdan DKAB öğretmen adaylarına yönelik insancıl yaklaşımların yalnızca hizmet öncesi dönemde değil hizmet içinde de uygulamalı olarak öğretilmesi, politika belirleyicilere önerilebilir.

Sunulan tartışmalara ek olarak bu çalışma İzmir ilinde çalışan DKAB öğretmenlerinden oluşan dar bir evrende yürütülmüştür ve burada sunulan nicel veriler, doğrudan katılımcı raporlamalarından elde edilmiştir. Farklı evrenlerle veya çapraz raporlamayla elde edilen veriler kullanılarak yürütülen araştırmalarda farklı bulgulara ulaşılabilir. Ayrıca nicel araştırma bulgularının topluma genellemesinin, bireysel davranış özelliklerini inceleyen böylesi çalışmalar için sorunlu olabileceği düşünüldüğünden, praetoryanizm davranışı ile ilgili çıkarımlar yapılabilmesi için farklı örneklemelerin işe koşulduğu araştırmalara ihtiyaç duyulmaktadır. Buna ek olarak gözlemcilerden elde edilen veriler, praetoryanist davranışlara ilişkin araştırmacılara daha gelişmiş ve farklı perspektifler kazandırabilir. Ayrıca üçüncü taraf gözlemcilerin kullanıldığı araştırmalarda praetoryanizmin, statükoya yol açma özelliği nedeniyle öğretmen, yönetici veya eş düzey meslektaşların önyargılı davranabilecekleri hususu göz önünde bulundurulmalıdır (Frese ve Fay, 2001). Ayrıca alanyazındaki praetoryanizmi konu edinen çalışmaların çoğunluğu eğitim dışı örgütlerde gerçekleştirilmiştir. Alanyazında öğretmen, okul müdürü ve diğer çalışanların sergiledikleri praetoryanist davranış biçimlerine ilişkin henüz yeterli nicel ve nitel çalışmanın bulunmadığı ifade edilebilir. Bu nedenle öğretmen ve okul müdürlerinin hangi tür praetoryanist davranışı hangi sıklıkla sergiledikleri konusu gelecekteki çalışmalar için önemli bir kuramsal tartışma alanına dönüşebilir. Bunun yanında praetoryanizmin kuramsal temellerine eğilen çalışmaların yapılmasına da ihtiyaç duyulmaktadır. Özellikle örgüt kültürü, örgütsel sosyalleşme, psikolojik taciz, iş terki gibi farklı örgütsel davranış motiflerinin de incelenmesi sonraki araştırmalar için belirlenen bir alanyazın boşluğu olarak öne çıkmaktadır. Bu araştırma okul bağlamında DKAB öğretmenlerinin praetoryanist davranış düzeyini ortaya koyarken, bu davranışların farklı modeller içinde sınındığı yeni araştırma fırsatlarının da varlığına işaret etmektedir. Araştırma, İzmir iline bağlı ilçelerdeki kamu ve özel okullarda görevli olan öğretmenlerin, öğretmen praetoryanizm ölçeğine ilişkin görüşleri ile sınırlıdır. Söz konusu veriler 2016-2017 öğretim döneminde toplanmıştır. Toplumsal, yasal ve ekonomik değişiklikler ile eğitim sisteminde oluşabilecek beklenilmedik durumlar, praetoryanizm davranışının nedenlerine ilişkin görüşlerin değişmesine neden olabileceği gibi, araştırmanın güncelliğini de geçersiz kılabilir. Bu sebeple araştırmanın farklı yıllarda boylamsal çalışmalarla sınanması önemli görülebilir.

KAYNAKÇA/REFERENCES

- Adams, G., & Balfour, D. (2014). *Unmasking administrative evil*. Routledge.
- Altaş, N. (2004). *Gençlik döneminde din olgusu ve liselerde din eğitimi*. Ankara: Nobel.
- Anderson, C. W. (2014). *Authoritarianism in Turkey* (Doctoral dissertation, Monterey, California: Naval Postgraduate School).
- Archer, C. I. (1990). The Royalist Army of New Spain, 1810-1821: Militarism, Praetorianism, or Protection of Interests?. *Armed Forces & Society*, 17(1), 99-116.
- Ayten, A. (2010). *Empati ve din*. İz Yayıncılık: İstanbul.
- Baltacı, A. (2017). The Opinions of Education Employees in Relation to Reasons for Whistleblowing: A Phenomenological Approach. *Inonu University Journal of the Graduate School of Education*, 4(7), 1-28.
- Ben-Eliezer, U. (1997). Rethinking the Civil-Military Relations Paradigm: the inverse relation between militarism and praetorianism through the example of Israel. *Comparative Political Studies*, 30(3), 356-374.
- Bilgin, B. (1995). *Eğitim bilimi ve din eğitimi*. Ankara: Yeni Çizgi.
- Bland, J. M., & Altman, D. G. (1997). Statistics notes: Cronbach's alpha. *Bmj*, 314(7080), 572-589.
- Bowman, K. S. (2010). *Militarization, democracy, and development: The perils of praetorianism in Latin America*. Penn State Press.
- Büyükkarağöz, S. S., & Kesici, Ş. (1998). Eğitimde öğretmenin rolü ve öğretmen tutumlarının öğrenci davranışları üzerindeki etkisi. *Milli Eğitim Dergisi*, 137, 68-73.

- Büyüköztürk, Ş. (2017). *Sosyal bilimler için veri analizi el kitabı*. Pegem Atıf İndeksi, 1-213.
- Cebeci, S. (1996). *Din eğitimi bilimi ve Türkiye'de din eğitimi*(Vol. 2). Ankara: Akcag.
- Cebeci, S. (2003). *Öğrenme ve öğretme süreçlerinde dinî iletişim*(Vol. 103). İstanbul: İz Yayıncılık.
- Cebeci, S. (2005). Türkiye'de Din Eğitimi Sorununa Yönelik Çözüm Yaklaşımları ve Çözüm Önerileri. *Yarınlar İçin Düşünce Platformu*,(2005) *Türk Milli Eğitim Sisteminde Din Eğitimi ve Öğretimi Sempozyumu Tebliğler*, 2(3).
- Certel, H. (2003). *Din psikolojisi*. İstanbul: Andaç yayınları.
- Clemence, A., Doise, W., & Lorenzi-Cioldi, F. (2014). *The quantitative analysis of social representations*. Routledge.
- Crosby, R. H. J. (2000). AMEE Guide No 20: The good teacher is more than a lecturer-the twelve roles of the teacher. *Medical teacher*, 22(4), 334-347.
- Cunliffe, P. (2014). The New Liberal Praetorianism. *H-Diplo*, 280.
- Cortina, J. M. (1993). What is coefficient alpha? An examination of theory and applications. *Journal of Applied Psychology*, 78(1), 98-115.
- Çakır, R., Bozan, İ., & Talu, B. (2004). *İmam hatip liseleri: efsaneler ve gerçekler*. İstanbul: TESEV Yayınları.
- Decalo, S. (1975). Praetorianism, Corporate Grievances and Idiosyncratic Factors in Military Hierarchies. *Journal of African Studies*, 2(2), 247.
- Díaz, A. G. (2017). Education for Peace: Influence of Teacher's Communication Style in the Relationships Primary School Pupil Create with Each Other. *Academic Journal of Interdisciplinary Studies*, 5(3 S1), 36.
- Danopoulos, C., & Zirker, D. (2002). Civil-military relations theory in the post-communist world. *Geneva Centre for the Democratic Control of Armed Forces*, 38, 1-23.
- Doğan, R., & Tosun, C. (2002). *Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretimi*. Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- Egreteau, R. (2016). Embedding praetorianism: soldiers, state, and constitutions in postcolonial Myanmar. In *Politics and constitutions in Southeast Asia* (pp. 131-153). Routledge.
- Erdoğan, M. Y. (2014). ALO 147 Milli Eğitim Bakanlığı (MEB) İletişim Merkezine Gelen Çağrıların Analiz ve Değerlendirilmesi. *Electronic Journal of Education Sciences*, 3(5).
- Eyal, O., & Kark, R. (2004). How do transformational leaders transform organizations? A study of the relationship between leadership and entrepreneurship. *Leadership and Policy in Schools*, 3(3), 211-235.
- Fair, C. C. (2015). Author's Response: The United States Needs a New Policy toward Pakistan. *Asia Policy*, 19(1), 178-182.
- Frese, M., & Fay, D. (2001). 4. Personal initiative: An active performance concept for work in the 21st century. *Research in organizational behavior*, 23, 133-187.
- Friedman, I. A. (2016). Being a teacher: altruistic and narcissistic expectations of pre-service teachers. *Teachers and Teaching*, 22(5), 625-648.
- Giles, C., & Hargreaves, A. (2006). The sustainability of innovative schools as learning organizations and professional learning communities during standardized reform. *Educational Administration Quarterly*, 42(1), 124-156.
- Giroux, H. A. (2018). *Terror of Neoliberalism: Authoritarianism and the Eclipse of Democracy*. Routledge.
- Gulbrandsen, M., & Slipersaeter, S. (2007). The third mission and the entrepreneurial university model. *Universities and strategic knowledge creation*, 112-143.
- Hachemaoui, M. (2015). Institutional Change versus Authoritarian Durability. *Cahiers d'études africaines*, (4), 649-686.
- Hakim, M. (2016). Soeharto and the Politicization of Indonesian Islam (1968-1998). *Journal of Indonesian Islam*, 10(2), 159-180.
- Herspring, D. R. (1992). Civil—military relations in post-communist Eastern Europe: The potential for praetorianism. *Studies in Comparative Communism*, 25(2), 99-122.
- Jarausch, K. H. (2014). *Students, Society and politics in imperial Germany: The rise of academic illiberalism*. Princeton University Press.
- Jussim, L., Eccles, J., & Madon, S. (1996). Social perception, social stereotypes, and teacher expectations: Accuracy and the quest for the powerful self-fulfilling prophecy. In *Advances in experimental social psychology* (Vol. 28, pp. 281-388). Academic Press.
- Kara, D. A., & Sağlam, M. (2014). Öğretmenlik meslek bilgisi derslerinin öğrenme-öğretme sürecine yönelik yeterlikleri kazandırması yönünden değerlendirilmesi. *Eğitimde Nitel Araştırmalar Dergisi*, 2(3).
- Karacelil, S. (2010). Ortaöğretim din kültürü ve ahlak bilgisi dersinin problemleri: Şırnak ili örneği. *Harran Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 24(24), 143-163.

- Kaymakcan, R., Aydagül, B., & Berktaş, N. (2007). *Yeni ortaöğretim din kültürü ve ahlak bilgisi öğretim programı: inceleme ve değerlendirme raporu*. Eğitim Reformu Girişimi, Sabancı Üniversitesi İstanbul Politikalar Merkezi.
- Kerfoot, D., & Knights, D. (1993). Management, masculinity and manipulation: From praetorianism to corporate strategy in financial services in Britain. *Journal of Management Studies*, 30(4), 659-677.
- Kızıltepe, Z. (2002). İyi ve etkili öğretmen. *Eğitim ve Bilim*, 27(126).
- Kowalewski, D. (1991). Periphery praetorianism in cliometric perspective 1855-1985. *International Journal of Comparative Sociology*, 32(3), 289-303.
- Kumar, R., Karabenick, S. A., & Burgoon, J. N. (2015). Teachers' implicit attitudes, explicit beliefs, and the mediating role of respect and cultural responsibility on mastery and performance-focused instructional practices. *Journal of Educational Psychology*, 107(2), 533.
- Lee, J. M. (1973). *The flow of religious instruction: a social-science approach*. NY: Pflaum/Standard.
- Ma, L., & Tsui, A. S. (2015). Traditional Chinese philosophies and contemporary leadership. *The Leadership Quarterly*, 26(1), 13-24.
- Mulford, B. (2003). *School leaders: Changing roles and impact on teacher and school effectiveness*. Education and Training Policy Division, Oecd.
- Nordlinger, E. A. (1977). *Soldiers in politics: military coups and governments*. Prentice Hall.
- Ostovar, A. (2016). *Vanguard of the Imam: Religion, Politics, and Iran's Revolutionary Guards*. Oxford University Press.
- Özerbaş, M. A. (2007). Yapılandırmacı öğrenme ortamının öğrencilerin akademik başarılarına ve kalıcılığına etkisi. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 5(4), 609-635.
- Pajares, M. F. (1992). Teachers' beliefs and educational research: Cleaning up a messy construct. *Review of educational research*, 62(3), 307-332.
- Peri, Y. (2017). Civilian Control During a Protracted War." *Politics and Society in Israel: Studies in Israeli Society Vol, 3*.
- Perlmutter, A. (2014). *Political roles and military rulers*. Routledge.
- Rodriguez, A., Reise, S. P., & Haviland, M. G. (2016). Evaluating bifactor models: Calculating and interpreting statistical indices. *Psychological methods*, 21(2), 137.
- Selçuk, M. (1990). *Çocuğun eğitiminde dini motifler* (No. 50). Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı.
- Sijtsma, K. (2009). On the use, the misuse, and the very limited usefulness of Cronbach's alpha. *Psychometrika*, 74(1), 107.
- Stewart, T., & Wolf, P. J. (2015). The school choice journey: Parents experiencing more than improved test scores. *American Enterprise Institute, January*.
- Summers, M. W. (2015). The Dunning School: Historians, Race, and the Meaning of Reconstruction. *The Journal of Southern History*, 81(1), 225.
- Sünbül, A. M. (1996). Öğretmen niteliği ve öğretimdeki rolleri. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi Dergisi*, 2(4), 597-608.
- Şad, S. N., & Şahiner, Y. K. (2016). Temel eğitimden ortaöğretime geçiş (TEOG) sistemine ilişkin öğrenci, öğretmen ve veli görüşleri. *İlköğretim Online*, 15(1).
- Şeker, S.D., (2011), *Türkiye'nin İnsani Gelişme Endeksi ve Endeks Sıralamasının Analizi*, DPT-SSKGM: Ankara.
- Taylor, W. C. (2014). The Past and Future of Arab Civil-Military Relations. In *Military Responses to the Arab Uprisings and the Future of Civil-Military Relations in the Middle East* (pp. 23-43). Palgrave Macmillan, New York.
- Teddle, C., & Yu, F. (2007). Mixed methods sampling: A typology with examples. *Journal of mixed methods research*, 1(1), 77-100.
- Terzi, A. R. (2002). Sınıf yönetimi açısından etkili öğretmen davranışları. *Milli Eğitim Dergisi*, 155, 162-169.
- Tosun, C. (1993). *Din ve kimlik* (Vol. 118). Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı.
- Tunç, H. S., & Gökçe, A. T. (2018). Okul Yöneticilerinin Alo 147 Hakkındaki Görüşlerinin Bilgi Uçurma Açısından Değerlendirilmesi. *Anemon Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 6(4), 477-487.
- Yapıcı, A., & Kayıklık, H. (2005). Dinsel Eğilimle Ön Yargı ve Hoşgörüsüzlük Arasındaki İlişkiler Üzerine Psikolojik Bir Araştırma. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*, 14(1).

İletişim/Correspondence

Dr. Öğr. Üyesi Ali BALTACI
a.baltaci@alparlan.edu.tr